

theater, het théâtre-action blijft weinig over. Het meest opvallende aspect van het Waalse theater is het folkloristische liefhebberstoneel; beroepsmensen trekken meestal naar Brussel of Parijs.

Maar wat wellicht het grote verschil met Vlaanderen is, is dat het theateraanbod in Franstalig Brussel zeer traditioneel gebleven is. Een affiche van Théâtre du Parc voor *Les Femmes Savantes* van Molière ziet er nog net zo uit als 30, 40 jaar geleden, met de namen van de acteurs in heel grote letters.

In Vlaanderen hebben wij een opvallende generatie van regisseurs gekend, die hun stukken interpreteerden of compleet herschreven. Dat zie ik niet gebeuren in Franstalig Brussel, noch in het Théâtre Jean Vilar in Louvain-la-Neuve waar men nochtans tracht te vernieuwen. In Luik en Charleroi staan vnl. nog *Les Galas Karsenty* op het programma of het Théâtre National dat de boer op gaat met een traditioneel gebracht repertoire. Ik was laatst op een voorstelling van de Opéra Royal de Wallonie in Parijs, een hoogdag voor de *culture Wallone*: ze speelden *Chantons sous la pluie* (Singing in the rain), een technisch moeilijke productie met 30, 40 zangers. Mooi gedaan, hoog technisch niveau, een toppunt van wat zij kunnen bereiken. Iedereen was daar zeer fier op. Maar het bleef erg traditioneel en het publiek lijkt daar vrede mee te nemen. Franstalige critici in Brussel kijken op naar de Nederlandstalige scène: ze kennen die goed. Op hun eigen terrein zie ik minder beweging, alhoewel... er gebeuren eigenaardige dingen: neem nu het fenomeen Franco Dragone in La Louvière. Dragone heeft conservatorium in Mons gedaan en is dan in Hollywood gaan werken, heeft daar carrière gemaakt. Aanvankelijk was hij met decors bezig, met veel licht en water en zo; vandaaruit kwam hij tot een compleet theater. Hij was o.a. de ontwerper van de openingsstoet van Brussel 2000 en maakt ook de shows

Culturele betrokkenheid, of dat nou met anti- of pro-gevoelens gepaard gaat, ontstaat op basis van een proces: 'verschil' is niet zozeer het product van vooraf gegeven etnische of culturele aspecten van 'gevestigde' tradities, als wel een complex proces van voortdurende onderhandelingen onder leden van minderheden, tegen assimilatie. Het 'recht' van minderheden om een rol van betekenis te spelen heeft niet zozeer betrekking op het vasthouden aan tradities, als wel op de erkenning dat leden van minderheidsgroepen in staat zijn tot het definiëren en omschrijven van hun eigen positie: die van 'ontworteling' en verplaatsing. De omgang met het fenomeen van de 'grensgebieden' en met culturele verschillen kan zowel harmonieus als conflictueus van karakter zijn, kan onze definities van traditie en moderniteit op losse schroeven zetten, kan leiden tot nieuwe grenzen tussen de particuliere en de openbare sfeer, tussen hoog en laag, en kan ertoe leiden dat normen voor ontwikkeling en vooruitgang ter discussie worden gesteld.

[Homi Bhabha]

traditie. Ook toneelauteur Jean Louvet woont daar en zijn werk blijft interessant. Om de twee jaar schrijft hij een stuk dat hij zelf produceert in een schabouwelijke hangar. Een jaar of drie geleden kreeg hij van de Waalse regering een opdracht voor een gespeelde versie van het politiek congres van 1911 waar over Walloniës lot werd nagedacht met figuren als o.a. Jules Destrée, een soort documentaire voorstelling die lang in circulatie is geweest. Louvet werkt verder zonder enige vorm van subsidie. Bij hem is o.a. die haat tegen Franstalig Brussel nadrukkelijk aanwezig: hij is geëngageerd in zijn streek, schrijft over de staking van 1960-61, over de steenkoolmijnen en de terrils en vindt dat er allang meer middelen naar de echt Waalse steden hadden moeten gaan. Ook Dragone komt terug naar zijn streek om haar er bovenop te helpen. Dragone kent natuurlijk ook het carnaval van La Louvière: historisch geworteld, niet te vergelijken met Binche, zeer theatraal. Het meest authentieke theater dat daar bestaat. De nadruk ligt daar absoluut niet op het 'zuipen'; er bestaat een hele literatuur waarin de leden van verenigingen die een heel jaar aan dat carnaval werken erop gewezen wordt dat ze zich behoorlijk moeten gedragen. Dat carnaval is echt authen-

van Céline Dion, die megaster van de francofonie. Hij heeft zich nu in La Louvière gevestigd en maakt daar met Europees geld een soort droomfabriek: in La Louvière zullen dus spektakels voor Las Vegas, voor zalen met 4000 plaatsen ontwikkeld worden. Dat schijnt zomaar uit de lucht te vallen, maar het is een ernstig project met werk voor minstens honderd mensen. Je kan het je moeilijk inbeelden in dat kleine La Louvière, maar zijn kantoren zijn er nu al. La Louvière heeft, zeker picturaal gezien (de art nouveau), een artistieke

tië theater; in die streek tussen Sambre et Meuse hebben ze militaire marsen bewaard uit de tijd van Napoleon. Er zijn meerdere dorpen die zich een heel jaar voorbereiden op die ene 'sortie'. Een heel mooie vorm van theater. Ik voel dat Louvet en Dragone die felheid, die kleuren hebben gezien: daar groeit een nieuwe authenticiteit gebaseerd op oude rituelen. Voor hen is dat zeker belangrijker dan dat wat wij onder theater verstaan. In al die dorpen blijven de mensen zich als acteurs gedragen; vroeg of laat zal dit nadrukkelijker naar buiten komen. Ik begrijp dan ook de woede van iemand als Louvet dat al die decennia zoveel geld naar Brussel is gegaan waar men op de klassieke manier repertoire bleef spelen.

Cultuur en welvaart

Meer geld leidt dus blijkbaar niet tot vernieuwing. In Wallonië zit zeer waarschijnlijk een potentieel dat zich vroeg of laat zal vertalen. Als men in Franstalig Brussel zo conservatief blijft spelen, is dat dan omdat men zich spiegelt aan Parijs? Aan de Comédie Française als ultieme voorbeeld? Enkele jaren geleden zag ik in Québec in Franstalig Canada voorstellingen die perfect zouden passen in de Vlaamse context, in het Kaaitheater of zo. Misschien komt de nieuwe kracht van daar. Voorlopig is die hele wereld van de Francité nog gericht op Parijs, maar misschien brengen La Louvière en Québec daar verandering in. Voorlopig zijn daarvan in Wallonië nog niet zoveel tekenen te merken. Charleroi heeft in zijn Palais des Beaux Arts een zaal voor 2000 toeschouwers, maar het grootste succes aldaar zijn de operettes; dan zit het stampvol. Sommige zangers vertelden mij dat dit publiek zelfs geen Gershwin aanvaardt: ze willen de oude operettes, repetitief en beneden niveau, maar het zit altijd vol.

'Tot nog toe gingen
kandidaat-acteurs
of -regisseurs uit Wallonië
naar Brussel of rechtstreeks
naar Parijs.'

Het lijkt mij dus dat
Vlaanderen inhoudelijk-
cultureel gezien veel verder

staat, maar niemand weet waar bij ons die schitterende generatie regisseurs in de jaren '80 vandaan is gekomen. Ze hebben het theater compleet veranderd en dat zie ik niet aan Franstalige kant. Er moet wel ergens een verband zijn tussen cultuur en welvaart. De Vlaamse overheid heeft toen vrij snel begrepen dat er een schitterende generatie theatermakers was en dat zij gesubsidieerd moest